

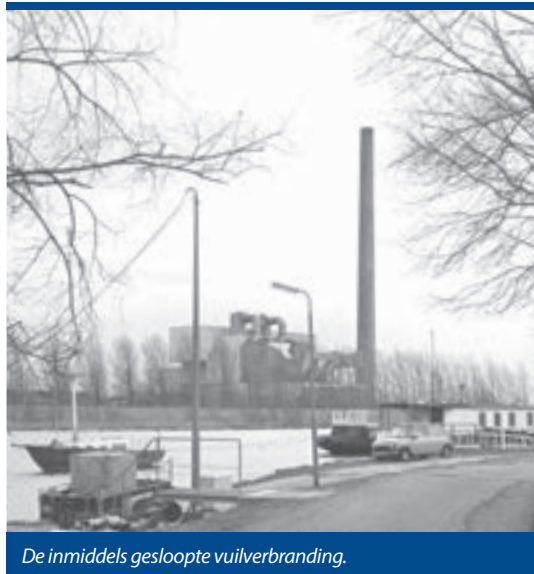
Onderwerpen uit de Westzaanse geschiedenis

Chemie op de zuidoever

door WILLEM TIP/deel 62
beeld: Digitale Beeldbank

Het groeipool-denken was ondanks de toenemende aandacht voor het milieu niet meteen weg. De hoop op nieuwe stuwende industrie was nooit ver weg. De chemie, de economische motor van Rotterdam, stond nog steeds hoog aangeschreven. In 1971 vestigde zich na lang onderhandelen aan de zuidoever een olieraffinaderij (Mobil), de eerste chemiereus op Amsterdams grondgebied. Haar grondstoffen betrok ze nog met een pijpleiding uit Rotterdam. Daar legden de olietankers aan. Sindsdien kon de Zaanstreek bij zuidenwind kennis maken met de gassen die de raffinaderij onvermijdelijk uitstootte. De hinder vond men echter niet onoverkomelijk. Rotterdam en Pernis leefden er immers al jaren mee.

Ernstiger waren de problemen die men verwachtte van een andere chemische vestiging die Amsterdam ook wilde binnenhalen. De beoogde komst van de zwavelkoolstoffabriek Progil bracht zowel in Amsterdam zelf als in de Zaanstreek menige pen in beweging. Raadsleden uit Westzaan trokken medio 1969 naar het Amsterdamse gemeentehuis. Daar was de gronduitgifte voor de fabriek aan de orde. Hun stem voegde zich bij die van hoogleraren, studenten, milieugroepen en Amsterdamse raadsleden. Een van de Westzaanse bezoekers had een klein flesje zwavelkoolstof bij zich. Wie wilde weten waarover het ging, mocht ruiken. Onder de aandrang van de wetenschappers en van veel bezorgde raadsleden besloot het Amsterdamse gemeentebestuur om de besprekingen met Progil toch te staken. Het werd in de regio het eerste tastbare succes van het nieuwe denken over economie en milieu.

De inmiddels gesloopte vuilverbranding.

Feestelijk en in aanwezigheid van vele belangrijke genodigden werden de ovens in 1976 geopend door minister Vorrink van Milieuhygiëne. De zorgen kwamen in de jaren erna. De aanvoer per schip vanuit de IJmond lukte niet. Daardoor moesten de vuilniswagens zich behelpen met de smalle en bochtige Westzanerdijk.

De dijk was voor al dit zware verkeer niet geschikt. Bij de brug over de Westzaner sluis konden de zware vuilniswagens elkaar nauwelijks passeren. Als oplossing stelde de gemeente daarom voor om de Westzanerdijk dan maar aanzienlijk te verbreden en de bebouwing eromheen te slopen.

De bebouwing rond Westzaner sluis bestond echter uit een aantal historische houten panden, waaronder een rijksmonument. De Zaanse gemeenteraad liet zich overtuigen dat sloop niet haalbaar en niet nodig was. De verbreding ging niet door. De historische houten woningen werden in de volgende jaren de een na de ander gerestaureerd.

De vuilverbranding was, zo bleek na 1976, ook veel te groot opgezet. Dat betekende voor de inwoners van Zaanstad lange tijd (tot 1988) hoge reinigingsrechten, veel hoger dan in de IJmond. De schoorsteen bleek ten slotte door afkoeling van de rook het giftige dioxine uit te stoten, een technisch gebrek dat niet eenvoudig was te verhelpen. Dioxine was gevaarlijk voor de volksgezondheid. Een giframp met deze stof had in het Indiase Bhopal in 1984 talrijke mensenlevens geëist. Het gemeentebestuur nam het zekere voor het onzekere. De melk

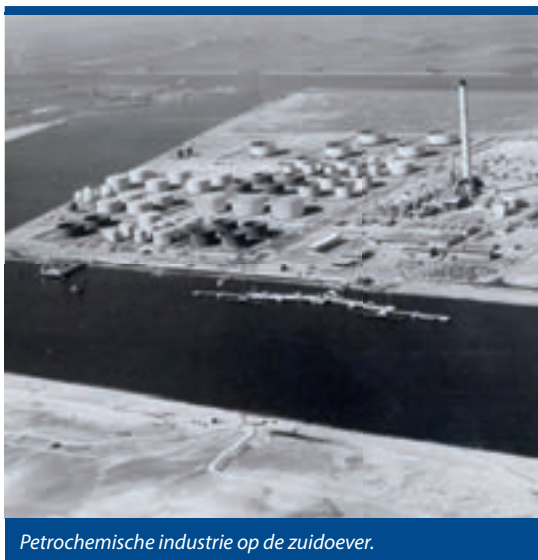
van Zaanse boeren mocht enige tijd niet worden verkocht. Daarna bleek het toch onvermijdelijk om de installatie te sluiten (april 1990). Het Zaanse huisvuil ging sindsdien naar Amsterdam en nog later naar de huisvuilcentrale van Alkmaar. Langs het Noordzeekanaal bleef alleen een somber en lelijk betonnen staketsel over.

Zaans erfgoed

Het Zaanse erfgoed stond in de naoorlogse herstelperiode duidelijk op het tweede plan. Toch werd het niet helemaal vergeten. Het waren vooral de Zaanse belangstellende burgers die het vuur brandend hielden. De vereniging De Zaanse Molen kreeg na 1945 weer wat meer wind in de zeilen. Ook het overige erfgoed, huizen, boerderijen, kerken verheugde zich in een toenemende aandacht. In 1951 zag de Stichting Zaanse Schoon het licht. Zaanse Schoon richtte een documentatiecentrum in en trad steeds meer in het krijt tegen niet passende nieuwbouwplannen.

Nauw verbonden met de opbouw van de Zaanse Schans (1962-1976) was de Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans (1961) die later door ging als Vereniging Vrienden van het Zaanse huis (1976). Tezamen met de Vereniging Zaanse Industrieel Erfgoed vormde deze vereniging in de nieuwe eeuw de Vereniging Zaanse Erfgoed (2004).

De streekgeschiedenis die in de eerste helft van de eeuw goeddeels was blijven liggen, werd vooral na 1970 steeds meer bestudeerd. Het Zaanse landschap kreeg de zorg van verenigingen zoals het Kontakt Milieubeheer Zaanstreek (1971), de vereniging tot Ongeschonden Behoud Westzijderveld (1981) en de al veel eerder opgerichte Zaanse Vogelwacht (1943). Historische verenigingen zagen vooral na 1980 het licht: in Westzaan (1983), Krommenie (1996), Wormerveer (2002), Koog-Zaandijk (2008), Assendelft (2008) en uiteindelijk ook in Zaandam (2018).

Petrochemische industrie op de zuidoever.

De Zaanse vuilverbranding

Ook na het terugwijzen van Progil stond echter het milieu nog niet voor iedereen vooraan. In 1976 voltooide de gemeente Zaanstad in de Zaanse Schans een forse vuilverbrandingsinstallatie. Vuil uit de hele regio, tot aan IJmond zou er kunnen worden verwerkt. De bouwplaats was bewust gekozen, aan een zijkanaal dat van het Noordzeekanaal leidde naar de Westzaner sluis. Aanvoer per schip zou daardoor ook mogelijk moeten zijn. Volgens de ontwerpers was de installatie volstrekt veilig. Ze veroorzaakte geen hinder en geen luchtverontreiniging.

De vereniging tot Ongeschonden Behoud Westzijderveld aan het werk.